

Stanovisko Unie obhájců ČR č. 3/2016 k nálezu Ústavního soudu Pl. ÚS 4/14 ze dne 19. 4. 2016

Skupina poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky podala k Ústavnímu soudu návrh na zrušení § 15 odst. 3 věta druhá, odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli. Ústavní soud dne 19. 4. 2016 nálezem pléna sp. zn. Pl. ÚS 4/14 návrh zamítl.

Ústavní soud v odůvodnění nálezu (odstavec 116 nálezu) uvedl, že výklad § 26 trestního řádu, podle kterého by bylo ponecháno na úvaze státnímu zástupci krajského nebo vrchního státního zastupitelství, ke kterému z okresních soudů v jeho obvodu podá v přípravném řízení návrh na zajišťovací úkon podle Hlavy čtvrté trestního řádu (návrh na vzetí obviněného do vazby, návrh na vydání příkazu k domovní prohlídce nebo prohlídce jiných prostor nebo návrh na vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu) či žádost o povolení sledování osob a věcí, je neústavní pro rozpor s čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud provedl ústavně konformní výklad § 26 trestního řádu tak, že pokud příslušný návrh k soudu v přípravném řízení podává státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství, je třeba aplikovat obecnou úpravu místní příslušnosti soudů podle trestního řádu, tedy místní příslušnost okresního soudu určit podle kritérií uvedených v § 18 trestního řádu (odstavec 117 nálezu).

Nadále tak nebude možná dosavadní praxe, kdy si státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství libovolně zvolil kterýkoli okresní soud v obvodu působnosti svého státního zastupitelství a k němu podal v přípravném řízení návrh. Nově tak bude státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství povinen podat příslušný návrh místně příslušnému okresnímu

soudu určenému podle § 18 trestního řádu, tedy zejména podle místa spáchání trestného činu.

Unie obhájců ČR respektuje nálezy Ústavního soudu Pl. ÚS 4/14, byť nesouhlasí se zamítnutím předmětného návrhu skupiny poslanců. Unie obhájců ČR považuje nálezy v otázce určování příslušnosti orgánů v přípravném řízení trestním za první krok. Unie obhájců ČR vítá, že Ústavní soud podal závazný výklad určení místní příslušnosti pro podávání příslušných návrhů státními zástupci krajských nebo vrchních státních zastupitelství k okresním soudům v přípravném řízení, a domnívá se, že návrh zákona o státním zastupitelství by měl tento nálezy reflektovat. Unie obhájců ČR dále vnímá i to, že Ústavní soud vyslovil, že nezávislost státního zástupce v trestním řízení není srovnatelná s nezávislostí soudce.

Unie obhájců ČR vnímá jako zásadní dopady nálezu v dosud neskončených trestních řízeních, konkrétně v otázce použitelnosti důkazů, pokud při jejich opatřování došlo k porušení zákona. Pravděpodobně nebude sporu, že na pravomocně skončené věci nálezy nedopadají (odstavec 120 nálezu). Není ani sporu o tom, že se nálezy plně aplikují na návrhy státních zástupců podávané po 2. 5. 2016 (datum vyhlášení nálezu).

Spory nepochybně vzniknou při posouzení dopadu nálezu v dosud neskončených trestních řízeních. Unie obhájců ČR zastává názor, že právní závěry **nálezů musí být aplikovány i v dosud neskončených trestních řízeních**, a to z následujících důvodů.

Pro právní posouzení aplikace právních závěrů nálezu v dosud neskončených trestních řízeních je stěžejní skutečností, že nálezy nedošlo ke zrušení právního předpisu. Nálezy došlo k výkladu stávajících účinných právních předpisů, tedy ke vzniku nové judikatury. Proto jde o problematiku časové působnosti judikatury, o níž platí, že právní závěry obsažené v novém judikátu se uplatní ve všech dosud probíhajících řízeních, ale nedotknou se věcí již pravomocně ukončených (tzv. incidentní retrospektiva). Změna trestní judikatury tak musí být aplikována i v dosud neskončených trestních řízeních.

Problematice intertemporálních účinků nové judikatury se věnoval i Ústavní soud, který v odstavci 10 odůvodnění usnesení ze dne 13. 1. 2015 IV. ÚS 2863/14 uvedl: *„Již ve svém nálezu ze dne 5. srpna 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 Ústavní soud v souladu se soudobými evropskými kontinentálními trendy zdůraznil, že v horizontálních právních vztazích zůstává zásadou incidentní retrospektiva nových právních názorů vytvořených judikatorními změnami. **Nový právní názor bude tedy aplikován na všechna probíhající řízení.** Tím Ústavní soud odlišil situaci retrospektivního působení změny judikatury (tj. opravy „chybného“ právního názoru) od retroaktivního působení právních norem (k tomu srov. např. doktrinální názor Kühn, Zdeněk: *Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn*, in: *Právní rozhledy* č. 6/2011, str. 191 – 197).“*

Ani v zahraničí není problematika časové působnosti judikatury neznámá, když například U.S. Supreme Court ve věci Griffith v. Kentucky, 479 U.S. 314 (1987),

rozhodl, že nové pravidlo trestního řízení musí být aplikováno retroaktivně na všechny případy, které dosud nebyly s konečnou platností rozhodnuty, a to bez výjimky.

Na posouzení má rovněž vliv skutečnost, že tato **nová judikatura vznikla na základě v praxi uplatňované libovůle státních zástupců** při výběru okresního soudu místně příslušného k vydání příkazů v přípravném řízení, jejichž podstatou je zásah do základních lidských práv. Ústavní soud opakovaně a v podstatě dlouhodobě signalizoval pochyby o ústavní konformitě přesunů věcí místně nepřislušným soudům. A obhájci rovněž na nesprávnou praxi upozorňovali. Přesto tato praxe dále pokračovala. Nález tak zjevně není žádný „blesk z jasného nebe“, ale jen logické vyústění toho, co již dlouho hrozilo. Z uvedeného proto plyne závěr, že státní zastupitelství vědomě dlouhodobě porušovalo zákon, ač mohlo postupovat správně.

Unie obhájců ČR současně nesdílí vyskytující se názor, že vydání příslušného příkazu v trestním řízení je samostatným, oddělitelným a individuálním právním aktem (a rovnou i pravomocným) a jeho realizace je již jen jeho vykonáním (tedy konečným výkonem příkazu). Vydání příslušného příkazu soudem je součástí jediného trestního řízení upraveného trestním řádem, nikoliv samostatným druhem trestního řízení, které je vydáním příkazu ukončeno. Naopak, příslušný příkaz a jeho následná realizace je trestním řádem předpokládaným způsobem opatřování důkazů, jež jsou následně hodnoceny ve prospěch či neprospěch obviněného. Protože zákonnost důkazu, a tedy jeho použitelnost v dokazování, je závislá na zákonnosti příkazu, je zákonnost příkazu neoddělitelná od použitelnosti důkazu. Výkladem a contrario bychom dospěli k závěru, že příkaz vydaný podjatým, věcně či místně nepřislušným či jinak zcela neoprávněným soudcem by legitimoval i z něj vzešlé důkazy.

Při formulaci stanoviska vycházela Unie obhájců ČR dále ze zásady „*ex iniuria ius non oritur*“, tj. „*z bezpráví nemůže povstat právo*“, a z další judikatury Ústavního soudu, například z nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1235/09, který uvádí: „*...pokud důkaz, resp. informace o něm obsažená, nebyl získán co do jednotlivých dílčích komponentů (fází) procesu dokazování procesně přípustným způsobem, musí být soudem a limine vyloučen z předmětu úvah směřujících ke zjištění skutkového základu věci.*“, nebo z rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003 sp. zn. III. ÚS 623/2000, které uvádí: „*Případné nezákonnosti nelze omluvit účelovým konstatováním, že celková spravedlivost procesu byla přece zachována a tím snad byl garantován i spravedlivý trest. Nezákonný proces nemůže přispět k rozhodnutí o oprávněnosti trestního obvinění proti konkrétní osobě, resp. není s to tuto oprávněnost náležitě garantovat.*“ a dále „*... rámcem spravedlivého procesu může být jedině proces vedený zákonným způsobem.*“

V právním státě není možné připustit, aby soud rozhodoval na základě důkazu, který byl opatřen způsobem, který Ústavní soud označil za nezákonný. Důkaz získaný neústavním způsobem nemůže být podkladem pro rozhodnutí po datu vyhlášení nálezu. Takový důkaz nemůže být

v trestním řízení použit, i kdyby v důsledku toho neměl být obviněný potrestán. Pokud připustíme opak, ztratí většina procesních pravidel smysl.

Vzhledem k uvedenému Unie obhájců ČR doporučuje obhájcům v trestních řízeních dosud pravomocně neskončených, ve kterých jsou používány důkazy získané na základě příkazu místně nepříslušného soudu, podat návrh na jejich vyřazení ze spisu z důvodu jejich absolutní neúčinnosti.

Závěrem je vhodné připomenout, že absolutní neúčinnost některých důkazů neznamena zmaření trestního řízení, které může pokračovat, pouze se v něm musí vycházet z jiných, legálně opatřených důkazů, pokud existují.

Unie obhájců České republiky
JUDr. Tomáš Sokol, prezident

Zpracovali:
JUDr. Filip Seifert, MBA
JUDr. Petr Toman
členové prezidia Unie obhájců ČR